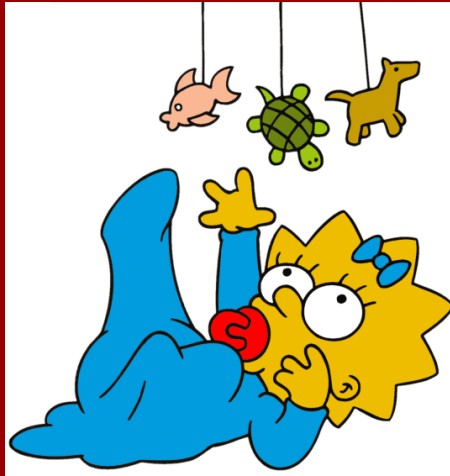

Fejlődépszichológia

DEVELOPMENTAL PSYCHOLOGY

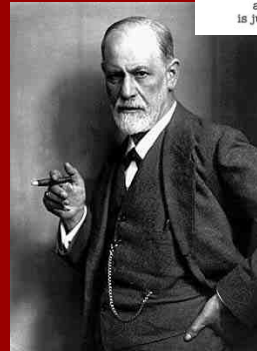

1

A fejlődésről alkotott nézőpontok, főbb elméletek

Sigmund Freud (1856-1939)

- jelentős az emberről alkotott felfogás alakulásában
- a fejlődés mozgatói az érzelmek
- pszichoszexuálisfejlődés-teória
- cselekvések, gondolatok, érzelmek mögött tudattalan (vágyak, késztetések) mozgatók
- tudatos irányítás, a jéghegy csúcsa

Szentes Erzsébet - EMTE - 2013

3

- a kora gyermekkori hatások alapvetőek a személyiség alakulásában, a felnőtt megértésének kulcsa a gyermekkorban van
- személyiség: id, ego, superego
- örömeelv – valóságelv (alkalmazkodás, lemondás)
- énvédő mechanizmusok (pl.ösztöntörekvések elhárítására)
- az ösztönként két ellentétes erő működte: életösztön (erosz), halálösztön (thanatosz – feszültségmentes állapotra való törekvés)
- a libidó – az életösztön energiája
  - a fejlődés során irányítja az ösztöntörekvések megnyilvánulási formáit
  - nem maga a szexuális ösztön

Szentes Erzsébet - EMTE – 2013

4

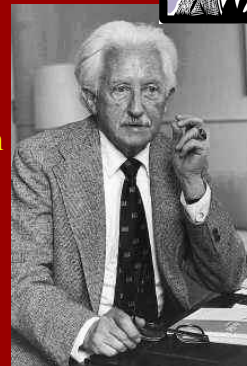
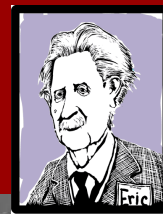
- Freud szerint a szexualitás nem csak a nemzőszervek működését jelöli, hanem olyan aktivitásokat és izgalmakat, amelyeknek jelentős része már gyermekkorban is jelen vannak
- fejlődési szakaszok meghatározása annak alapján, hogy az ösztönén örömkereső impulzusai milyen testi zóna kielégüléséhez kötődnek (pl. első életévben az öröm elsősorban a szájhoz kötődik, ezért orális szakasz)

Életkor	A pszichoszexuális fejlődési szakaszai
csecsemőkor	Orális szakasz: a száj az első erogén zóna, a szopás és a harapás által
kisgyermekkor	Anális szakasz: a széklet visszatartása és elengedése, az izomtevékenység feletti uralom
óvodáskor	Fallikus szakasz: szexuális kíváncsiság, a nemi élet előfutára, szexuális fantáziáikban az ellenkező nemű szülő szerepel – ödipális konfliktus, érzelmi krízis, rivalizáció és büntudat (oldás azonosulással, a belsővé tett szülőkép, mint felettes én)
kisiskoláskor	Latencia: a belső világ, a test helyett a külső kihívások kerülnek előtérbe, a gyerekek a felnőttek által becsült készségek elsajátítására összpontosítanak
serdülőkor	Genitális szakasz: a korábbi fejlődési történések, élmények felelevenednek, újrendeződnek, átvezet a felnőtt szexualitás érett fázisába, a személyiség kialakulásának folyamata lezárul

- krízisek vagy megoldatlan konfliktusok megakaszthatják a fejlődést
- fixáció - ilyenkor a libidó az adott szakaszra jellemző kielégülési formához, tevékenységhez kapcsolódva rögzül
- személyiségproblémákban, vagy karaktervonásokban, viselkedésmódokban jelenik meg (pl. orális fixáció lehet a dohányzás)
- a pszichoanalízis ma már az ösztönei által kevésbé determinált lénynek tekinti az embert

Erik H. Erikson (1902-1994)

- pszichoszociálisfejlődés-elmélet
- továbbgondolja Freud alapvető téziseit
- a hangsúly nem a biológiai tényezőkön (ösztönök), hanem az élet során megtapasztalt környezeti és társas jelenségeken van, amelyek hatnak a személyiség alakulására
- elfogadja az ösztönfejlődés és a tudattalan elvét, de a nagyobb hangsúlyt a tudatos folyamatokra helyezi
- a kultúra nem csak az ösztönkésztetések elhárítására tanít meg, hanem megmutatja az ösztön-kielégítés társadalmilag elfogadott módját is

- a kultúrához történő alkalmazkodás nem csak ösztönkorlátozással történik
- az embert élete során új énerőket kialakító kreatív lénynek tartja, aki képes pozitív változásokra és életének aktív irányítására
- minden életkorban sajátos feladatokkal, elvárásokkal, lehetőségekkel szembesül az egyén
- minden fejlődési szakasz életre hív egy válságot, vagy krízist
- fejlődési krízis általában minden mérföldkő, amelyek életünk új állomásait jelzik, amelyre nincs és nem is lehet előző tapasztalatunk, s amelyre nem készítették fel bennünket

9

- a krízisben ható motivációs erők vezetnek el annak megoldásához, amelynek eredménye, "nyeresége" **egy újabb tudás, az identitás újabb eleme, a fejlődés magasabb szintje**
- az identitás mindig személyes erőfeszítést igénylő pszichikus teljesítmény, amely kríziseken keresztül valósul meg
- a fejlődés tehát, szociális viszonyokon keresztül zajlik, sikere az egyes szakaszokban felmerülő sorsproblémák, krízisek megoldásán múlik
- az identitás kialakulása serdülőkorban van, de a fejlődés akkor még nem zárul le, hanem a halálig tartó folyamat
- a serdülőkori krízis megoldása ad a felnőtt élet számára olyan stabil horgonypontokat, amelyek képessé teszik a személyt arra, hogy kész legyen az élet jövőbeli kihívásaival szembenézni

10

A pszichoszociális fejlődés stádiumai

- bölcsesség
- gondoskodás
- szeretet
- hűség
- kompetencia
- szándék, cél
- akarat
- remény

8. Időskor	Énintegritás vs. kétségbeesés
7. Felnőttkor (60)	Generativitás vs. stagnálás
6. Fiatal felnőttkor (25)	Intimitás vs. izoláció
5. Serdülőkor (12-20)	Identitás vs. szerepkonfúzió
4. Iskoláskor (6-11)	Teljesítmény vs. kisebbség
3. Óvodáskor (3-5)	Kezdeményezés vs. büntudat
2. Kisgyermekkor (2-3)	Autonómia vs. kétségbeesés
1. Csecsemőkor (1)	Bizalom vs. bizalmatlanság

11

Ősbizalom a bizalmatlansággal szemben: a remény

- az alapvető bizalom, a szájjal kapcsolatos funkciók és élmények nyomán alakul ki
- a gyermek a „száján keresztül él és szeret”, de a hangsúly nem a belső kín (éhség) megszüntetésén, a megragadáson, bekebelezésen van, hanem azon a rendszeresen ismétlődő társas, **kényelmet és vigasztalást nyújtó kapcsolaton**, ami az anya (vagy gondozó) személyéhez kötődik
- „tekintetbe veszik”, tekintetre méltó
- a csecsemő megtanul **bízni a felnőttekben, megtanul bízni saját testi működésében, végső soron önmagában**
- a bizalom és a bizalmatlanság (óvatosság) optimális aránya pedig a remény forrása

Autonómia a szégyennel és kétellyel szemben: az akarat

- a testi fejlődés eredményeként a gyerekek megtanulják ellenőrizni saját testi funkcióikat
- ebben az időszakban **a saját akaraterő gyakorlása és a szülő kontrolljának elfogadása** történik
- a testi funkciók feletti uralom az önkontroll első megnyilvánulása
- az önkontroll az **"én már tudom"** büszkeségének forrása, míg hiánya a gyermek saját tetteit kísérő kételkedését okozza
- az akarat kialakulásának e szakaszában a gyermekek megtanulják a szükségesség elfogadását, céljaiknak megfogalmazását, képességeiknek begyakorlását, a döntés szabadságát

Kezdeményezés a büntudattal szemben: a szándék

- a pszichoszociális fejlődés harmadik szakasza, a kezdeményezés, a hatalom és a felelősség korszaka
- a kezdeményezés - ráépülve az autonómiára - megadja a gyerekeknek a szándék, törekvés, a tervezés tudását
- a szándék a játékból, fantáziákból, sikeres és kevésbé sikeres próbálkozásokból építkezik
- megtanulja társas kapcsolatainak szabályozását
- szerepjátékokban megélheti a felnőtt világ számára reálisan el nem érhető érzéseit, múlt, jelen, jövő szándék általi kontinuitását
- ha azonban az önérvényesítés túlzott méreteket ölt (pl. fájdalmat okoz a másoknak) és ezért megbüntetik, akkor büntudatot fog érezni

Teljesítőkéesség a kisebbrendűséggel szemben: a hatékonyság (kompetencia)

- az iskolai lét révén kialakul a teljesítőkéesség
- a gyermek megismeri **a kitartás és a szorgalom** mibenlétét és jutalmát
- kisebbrendűség olyan helyzetekben alakul ki, amikor nem tud megbirkózni a vállalt, vagy ráosztott feladatokkal
- **a hatékonyság, a „tudó”-érzése** ebben a fejlődési szakaszban alakul ki
- ezek megtapasztalása és élménye készítik fel a gyermeket arra, hogy a jövőben elérje a munkához értés, a munkához való hozzáállás képességét, anélkül, hogy kisebbrendűnek érezné magát

Identitás a szerepdiffúzióval szemben: a hűség

- szakítás a gyermeki léttel, **nehéz átmenet** a gyermekkor és felnőttkor között
- a szülőkről való leválás kezdeti ambivalenciáját fokozatosan váltja fel a saját személyi azonosság kimunkálása
- olyan, jövőre vonatkozó **döntések, választások** meghozatala, amelyek életreszóló horgonypontokat jelentenek
- a krízis sikeres megoldása során a serdülő képes lesz korábban megszerzett identitáselemeinek szintézisére, s képes ezt összhangba hozni azzal a képpel, ahogyan mások látják őt
- az eredmény: hűség, csoporthoz, szimbolikus értékekhez, a személyes jövő megvalósíthatóságába vetett bizakodáshoz

Intimitás az izolációval szemben: a szeretet

- a fiatal felnőttek intim, baráti és társasági kapcsolatokat keresnek
- felkészülnek arra, hogy képesek legyenek **elkötelezettségeik teljesítésére**, akkor is, ha azok áldozatokkal járnak
- az intimitás igénye és képessége feltétele annak, hogy életükben először képesek legyenek egy szeretett partnerrel teljes odaadással, feloldódással járó **kapcsolatra, és családalapításra, az én-vesztés szorongása nélkül**
- az izoláció, a kapcsolatok elkerülése (falak vagy sorozatban felszínes kapcsolatok) - a személy képtelen intim kapcsolatba bevonódni az én-vesztés fenyegető élménye nélkül

Alkotóképesség a stagnálással szemben: a gondoskodás

- az alkotóképesség fő formái
  - az **új generáció** megalapítása és felnevelése
  - megtanítása mindarra, amit fontosnak tartunk, átadni azt a tudást, ami feltétele kultúrák túlélésének
- az alkotóképesség tágabb értelemben gondoskodás mindannak a technikai és szellemi **értéknek az átörökítéséről**, amelyek a felnövekvő generáció számára a jövőbe vetett hit alapjai
- annak megélése, hogy szükség van ránk, szerepünk, jelentésünk van a világban
- a fejlődési krízis megoldatlansága a stagnálás "én szikkasztó" élménye, üresség, céltalanság érzése

Én-integritás a kétségbeeséssel szemben: a bölcsesség

- a pszichoszociális fejlődés utolsó, legmagasabb foka az integritás elérése
- egyfajta számvetés döntésekről, sikerekről, kudarcokról, azzal az élménnyel, hogy **az élet egyedi és megismételhetetlen, annak mégis sajátos rendje és jelentése van egy nagyobb rendszeren belül**
- a materiális, s egyben a transzcendens világ alkotórészeként megélni saját létezését
- ellenoldala a kétségbeesés, a létezés csupaszsága, a halálfélelem: nincs már idő az újrakezdésre, az integritás új útjának kimunkálására
- az integritás a bölcsesség én-minősége, az az életstílus amelyet a teljesség érzése kísér, s amely megvéd a befejezettség bénító érzésétől

19

„A megismerés kíváncsisága, folytonos keresésre, kutatásra ösztönöz bennünket, s a világ egy-egy újabb "darabkájának" megértése azzal az élménnyel jutalmaz, hogy otthon vagyunk a világban, a *miénk*.

E kereső-kutató aktivitás önmagunkra is irányul. A "Ki vagyok én a világban?" kérdés néha lázadó elégedetlensége, a megújulás vágya vagy életünk szomorú eseményei egyaránt arra késztetnek, hogy újabb válaszokat keressünk, hogy ezzel helyünket, szerepünket, jelentésünket is újfogalmazzuk abban a világban, amit a magunkénak tartunk.”

Révész György

20

Szakirodalom a fejlődéslelektan tantárgyhoz

- Fejlődéslelektan (M.Cole – S.R. Cole, 2006)
- A gyermek pszichológiai fejlődése (Vajda Zs., 1999)
- Bevezetés a fejlődéslelektanba (Roth-Szamosközi M., 2003)
- Bevezetés a fejlődéslelektanba (Roth – Vincze, 2010)
- Gyermeklelektan (Mérei F. , Binét Á.,1997)
- Kisgyermek, család, külvilág (D.W. Winnicott, 2000)
- Fejlődéslelektan olvasókönyv (szerk. Bernáth – Solymosi)

Tételek

1. A fejlődéslelektan, mint tudomány
2. A fejlődéspszichológia alapkérdései
3. A pszichoszexuálisfejlődés-teória általános bemutatása
4. A pszichoszociálisfejlődés-elmélet általános bemutatása
5. A pszichoszociális fejlődés stádiumai